

DOSTLUK, DÜŞMAN GÖZÜYLE BAKABİLMEKTİR

Akif EMRE, 10 Mayıs 2016, Güncelleme 13.9.2019

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/akif-emre/dostluk-duman-gozuyle-bakabilmektir-2028930>

Küresel sorunların yerelleştiği, en yerel ayrıntının küresel çapta boy gösterebildiği bir dünyadayız. Yaşamakta olduğumuz her sorun aynı zamanda ya küresel bir etkileşimin sonucudur ya da etkilemeye adaydır. Buna rağmen yaşadığımız ülkenin, coğrafyanın, kültürün muhatap olduğu şartlar eninde sonunda buranın birikiminin, hafızasının mekân ve zaaflarını taşır.

Yaşamakta olduğumuz çok yönlü sorunları aşabilmek, tevarüs ettiğimiz zaafılara karşı tarihi bir tecrübe ile geliştirdiğimiz çözümlerde aramak gerekecek. Bunun sonucunu sadece politik alanda üretilen pratiklerden ziyade devraldığımız ahlaki ilkeler belirleyecektir büyük ölçüde. Bu coğrafyanın siyaset kültürünü belirleyen sadece güç ilişkisi olmadığı gibi Müslümanların güç ve iktidar karşısındaki durumlarını yani yeryüzünde işgal ettiği yeri anlamlı kılan sahip oldukları değerleridir. Bu değerlerin bize yüklediği anlam bir temenni olmaktan öte ahlak, vicdan ve adalet duygusu olarak bu toprağın ruhuna işleyen mana olsa gerek.

Bu nedenle tarihimizde ahlak kitaplarının bir külliyyat oluşturması temel ilkeler çerçevesinde zamanın değişen şartlarına karşı yenilenmesidir.

Yaşamakta olduğumuz siyasal süreç ve buna paralel akan toplumsal değişim karşısında Müslüman olmanın ne ifade ettiği sorusu her zamankinden daha önemli. Bunun tarihsel örneklerini atlayarak çağdaş seküler değer ve ahlak üzerinden okumaya, söz gelimi demokratik kültür eksikliğine bağlamaya gerek yok. Eksik olan demokratik kültür mü yoksa bu coğrafyanın damıtı damıtı oluşturduğu değerler mi? Ne modern anlamda demokratik forma uyan ne de tarihi tecrübeyi tevarüs etmemiş olan arafta bir topluma dönüştük.

Modern Avrupa'nın siyaset kültürünü şekillendiren Makyavelizm'in temel metinleri yayınlandığında siyasetin ve ekonominin belirleyici olduğu güç dağılımında seküler ilkelerin insan ve toplum, insan ve siyaset ilişkilerinin en bencil portresi çiziliyordu. Yaklaşık aynı dönemde bizde siyasi ahlak alanında eser veren iki yazar var: Kınalızâde Ali ve Gelibolulu Mustafa Ali.

Klasik ahlak kitapları içinde Türkçe kaleme alınan en önemli metinlerden biri olan Ahlak-ı Alai insan, toplum, aile, siyasete dair ahlak konusuna giren hemen her alanı kuşatan bir klasiktir. Diğerleri yani Gelibolulu Mustafa Ali'nin eseri Nushatü's-Selâtin (siyaset sanatı) ise genel ahlak ilkeleri yanında bir siyasetname örneği olarak siyasi ahlak konusu öne çıkar.

Bu iki Osmanlı klasiğinin yazarlarının aynı yıllarda hatta aynı mekânda iki eser yazmış olmaları entelektüel tarih açısından hayli önemli. Ve de eserlerini çok daha özgün hale getiriyor.

Kınalızâde Ali Ahlak-ı Alai'yi Şam'da kaleme aldığı sırada Gelibolulu Mustafa Ali 'ye yazdığı bölümleri okur, eleştirilerini alır, metin üzerinde adeta kritik yaparlar. Aynı şekilde Mustafa Ali de o sırada kaleme almakta olduğu Enfissu'l Kulûb'den yazdığı bölümleri Kınalızâde'ye okur beraber mütalaa yaparlar. Hatta buradan çıkan sonuca göre yazılan metinler düzeltilir. İlim-fikir adamlarının bu tür karşılıklı paylaşımı her zaman mümkün olmaz. Ancak ahlak kitabı yazan iki ilim sahibinden bu ahlaki tavrı sergilemeleri de eserlerinin sahihliği, etkisinin derecesi için fikir verebilir.

Bu karşılıklı okuyarak eser yazma seansları sırasında yaptıkları işi ne kadar ciddiye aldıklarını Kınalızâde'nin şu sözleri yeterince vurguluyor: Dostluğun gereği esere düşman gözüyle bakabilmektir. Ve devam ediyor Kınalızâde; “ki insanlık gereği yapılabilecek hataları ortaya çıkabilsin”.

Dosta düşman gözüyle bakabilme ilkesinin havada kalmadığını her iki müellifin eserlerindeki ahlaki tavırdan anlayabiliriz. Bu denli kendine özgüveni olan siyaset ve ilim-fikir ahlakı ile erdemli toplum inşa edilebilir. Ayrıca bu “düşman göz” yaklaşımının sadece entelektüel ve ilmî çabalar için sınırlı olmadığını bizzat bu anekdotu aktaran Gelibolulu Mustafa Ali'nin eserinde gözlemleyebiliriz. Kıyasıya toplumsal eleştiri olduğu kadar siyaseti de cesurca süzgeçten geçiren, tavsiyenin yanı sıra eleştirilerden de geri kalmayan bir siyasi metindir.

Muhtemelen bugünlerde muhtaç olduğumuz tavır, düşmanlar görmesinden ziyade, düşman gözüyle bakmasını bilip düşmana fırsat vermemektir. Vesselam.